

GARANTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI STIPULATE ÎN CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Galina POGONEȚ,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar,

șef Catedră științe juridice,

Academia de Administrare Publică de
pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The issue of human rights and fundamental liberties has registered a remarkable evolution in the Republic of Moldova lately. It was carried out through the elaboration and adoption of new drafts of normative acts and the implementation of legal provisions in force. The gravity of human rights infringements impose to the whole population the desire to know extensively and be aware of the imperative norms in the field, so that the state coercive force be adequately exercised by its legal institutions. The people should feel protected by the state institutions, which are obliged to intervene each time when human rights are violated. In order for the given idea to become tangible, the citizens should know the means they have at their disposal in order to eliminate the causes and the effects of legal provisions contraventions.

In this context the necessity to promote knowledge for the evaluation of human rights protection mechanisms is emphasized.

Se știe că drepturile omului se află la baza constituționalismului, iar principalul scop al unei Constituții constă în garantarea libertății și securității ființei umane sub toate aspectele sale. Promovarea conceptului de drepturi ale omului, precum și a consacrării lor juridice constituie una din problemele fundamentale ale sec. XXI.

Evenimentele istorice și social-culturale ale omenirii, cu repercusiuni asupra drepturilor omului, au rămas în continuare în centrul vieții sale politice, sociale, religioase, etico-morale, juridice și filozofice.

După cel de-al doilea război mondial și până la începutul anilor '90 ai sec. XX, au existat prea puține practici politice și democratice în domeniile vieții sociale ale țării noastre. Putem afirma chiar că au lipsit reglementările juridice în sensibila problematică a drepturilor omului. Din acest motiv, chiar de la proclamarea independenței, în Republica Moldova au apărut premisele necesare pentru transformarea societății noastre într-o societate democratică, organizată pe principiile unui stat democratic și de drept¹. De asemenea, prin aderarea, la tratatele

internaționale din domeniul drepturilor omului și ratificarea acestora a fost pus fundamentul unui nou sistem juridic și social-politic, care în anii următori s-a dezvoltat impresionant².

Expresia *drepturile omului* evocă drepturile ființei umane înscrise în multiple declarații, convenții, pacte internaționale, deoarece recunosc drepturile naturale, inalienabile ale omului, drepturi inerente ale unei ființe înzestrate cu rațiune și conștiință pentru a duce un mod de viață civilizat³.

Pomind de la importanța respectării drepturilor și libertăților fundamentale, legislatorul a pus accentul pe supremația dreptului internațional al drepturilor omului, fapt ce se poate vedea prin analiza următoarelor dispoziții ale art. 4 din Constituție:

“(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

De asemenea, articolul 8 al Constituției stipulează că Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte. Principiul priorității actelor internaționale a fost confirmat și de Curtea Supremă de Justiție, care, studiind practica aplicării acestor prevederi constituționale, a adoptat la 30 ianuarie 1996 o hotărâre⁴ prin care obligă instanțele judecătorești ca “...în cazurile în care

legislația națională contravine actului internațional, să aplice dispozițiile actului internațional la care Republica Moldova este parte.”

Constituția Republicii Moldova consacră un întreg titlu (II) consfințirii drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale omului, relevând, astfel, importanța primordială a instituțiilor respective în viața societății noastre și a statului nostru în general. Doar prin asigurarea reală, echitabilă și durabilă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale poate fi creat un sistem constituțional trainic.

Într-o lucrare de specialitate se menționează că evoluția libertăților, în contextul mai larg al evoluției politice și sociale, a avut ca rezultat cristalizarea conceptului de drept al omului, concept cu un conținut și semnificații juridice complexe⁵, iar după cum menționa un alt autor în domeniu - libertatea, în primul rând, este o idee, care, fiind formulată, devine o exigență și, ca urmare, este un drept⁶.

Drepturile omului constituie o noțiune de drept constituțional și de drept internațional, a cărui misiune este de a apăra într-o manieră instituționalizată drepturile persoanei, precum și de a promova paralel stabilirea condițiilor umane de viață și de dezvoltare multidimensională a personalității umane⁷.

Chiar de la primul articol se afirmă că *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile sale, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.*

Drepturile și libertățile enunțate în Constituția Republicii Moldova reproduc în mare parte drepturile proclamate în Carta Internațională a Drepturilor Omului și a

celor prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Citind preambulul unuia dintre aceste documente⁸, putem afirma că, *în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, idealul ființei umane libere se bucură de libertățile civile și politice, fiind eliberată de teamă și de mizerie*. Desigur, acest ideal nu poate fi realizat decât dacă *se creează condiții care permit fiecăruia să se bucure de drepturile sale civile și politice, ca și de drepturile sale economice, sociale și culturale*.

Consider că toate drepturile și libertățile fundamentale constituie un corp unic, nefiind posibilă ierarhizarea sau divizarea lor după importanța acestora. Putem să ne referim doar la clasificarea acestora pe categorii, în funcție de specificul acestor drepturi și libertăți⁹.

Sistematizând multiplele drepturi și libertăți reflectate în Constituția Republicii Moldova, le divizăm în două mari categorii, după cum ele au fost clasificate în cele două Pacte adoptate de Organizația Națiunilor Unite, în 1966¹⁰ - *drepturile civile și politice și drepturile economice, sociale și culturale*:

Drepturile civile și politice vizează, așa cum arată însăși denumirea acestei categorii, două mari direcții esențiale: drepturile civile legate organic de persoana omului și drepturile politice ce vizează participarea sa la viața politică¹¹. Mai trebuie de menționat că drepturile politice sînt limitate în sensul că acestea sînt legate de cetățenia persoanelor, în cazul dat - a Republicii Moldova¹².

Drepturile economice, sociale și culturale sînt la fel de importante ca și drepturile civile și politice, dat fiind faptul că acestea reprezintă baza dezvoltării multilaterale și plene a ființei umane, însă

exercitarea lor mai depinde și de nivelul resurselor de care dispune societatea. Aceasta însă nu înseamnă că statul nu poartă răspundere pentru buna lor garantare, asigurînd în mod progresiv exercitarea lor.

Trebuie de menționat, că Constituția Republicii Moldova prevede în art. 15, alături de drepturi și libertăți, și anumite îndatoriri, și anume: "*Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea*." Totodată, Legea Supremă prevede restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți și exercitarea în sistem a drepturilor și a obligațiilor (art. 54 și 55).

Privitor la aplicarea abuzivă a prevederilor referitoare la drepturile omului, se înscriu angajamentele asumate de către Republica Moldova la momentul aderării în calitate de membru cu drepturi depline la Consiliul Europei și referitor la care autoritățile naționale și-au asumat obligația că restrîngerea exercițiului unor drepturi sau libertăți, precum și exercitarea în sistem a drepturilor și obligațiilor prevăzute de art. 54 și 55 ale Constituției Republicii Moldova sînt aplicabile doar în cazurile strict limitate prin lege, în situații deosebite¹³. În aceste cazuri restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății (art. 54 alin. (2) al Constituției).

În interpretarea celor expuse mai sus, ne expunem părerea că aceste prevederi dau naștere la importante garanții în ceea ce privește exercitarea tuturor drepturilor și libertăților omului. Aceasta se explică prin faptul că exercițiul acestor drepturi poate fi restrîns numai prin lege și în situații

expres determinate, iar în al doilea rând, această restrângere a drepturilor trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o astfel, încât să nu aducă atingere existenței dreptului sau a libertății cetățeanului.

Trebuie să menționăm că Declarația Universală a Drepturilor Omului, cele două Pacte cu privire la drepturile omului, precum și Convenția Europeană a Drepturilor Omului admit în anumite condiții existența unor limitări și restrângeri.

Întru confirmarea celor expuse, cităm art. 29 alineatul 2 din Declarația Universală a Drepturilor Omului care dispune că *"în exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică"*.

Aceeași reglementare o conține și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care pentru garantarea anumitor drepturi și libertăți ale omului stabilește, totodată, anumite restricții în privința acestora. Ele sînt valabile numai dacă aceste restricții sau restrângeri constituie măsuri necesare într-o societate democratică și se impun pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirii infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei ori pentru protecția reputației sau a drepturilor altora.

Prin urmare, în aplicarea tuturor acestor prevederi se impune o interpretare strictă a lor, care presupune că nici un alt criteriu în afara celor menționate de acestea nu poate justifica o restrângere sau alta. De

aici rezultă că ele sînt posibile numai dacă:

- *sînt expres prevăzute de lege;*
- *sînt necesare într-o societate democratică pentru a proteja securitatea națională, ordinea publică, sănătatea sau morala publică, drepturile și libertățile celorlalți etc.;*
- *sînt proporționale cu cauza care le-a determinat*¹⁴.

Vis-a-vis de aceste prevederi, menționăm, de asemenea, art. 17 și 18 din aceeași Convenție care dispun că *"nici o dispoziție din prezenta Convenție nu poate fi interpretată ca implicînd, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta Convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acele prevăzute de această convenție"*.

Potrivit aceleiași surse, *"restrîngerile care, în termenii prezentei Convenții, sînt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute"*.

Observăm, astfel, că anume acest fel de structurare a garanțiilor drepturilor și libertăților omului față de restrîngerile aduse acestora oferă posibilitatea păstrării echilibrului între drepturile individului și interesele generale ale societății democratice în întregul său, astfel evitîndu-se ca acestea să intre în conflict.

Drepturile omului prezintă o dimensiune foarte importantă pentru societate și țară. Conceptul drepturilor omului pretinde să cuprindă cîteva aspecte esențiale pentru dezvoltarea umană: schimbarea percepției de către societate a drepturilor și libertăților fundamentale ale individului, ajustarea normelor de drept național la principii

internaționale ale drepturilor omului în practica legislativă și instituțională a țării.

Faptul recunoașterii drepturilor și libertăților omului nu ar avea vreo importanță cât de cât esențială, dacă nu ar exista proceduri, prin intermediul cărora fiecare om să-și poată apăra drepturile.

Actualmente, observăm o situație avantajoasă pentru fiecare cetățean de a-și cunoaște drepturile, de a cere de la autorități să le respecte și să le poată apăra în fața instanțelor naționale și internaționale. Astăzi, statul întreprinde măsuri energice pentru a asigura respectarea drepturilor

omului și libertăților fundamentale.

Garantarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale fiecărui om sau cetățean este cea mai importantă condiție de realizare a scopului Republicii Moldova de a merge spre integrare în toate structurile europene și, îndeosebi, în Uniunea Europeană.

O altă cale nu există și acest lucru trebuie știut clar de către orice ființă omenească ce gîndește real, locuiește pe acest meleag și își dorește binele nu numai sie, ci și copiilor și nepoților săi

BIBLIOGRAFIE

¹ Poate fi menționat aici faptul că reforma dreptului intern a început în Republica Moldova odată cu obținerea independenței și cu începutul reformei judiciare și de drept în ianuarie 1993. Adoptarea ulterioară a mai multor legi, introducerea modificărilor în Codul de procedură penală, Codul penal, Cod civil ș. a. a dat Republicii Moldova posibilitatea să se apropie de standardele universale și, în special, de cele europene.

² Fără îndoială, doar dreptului constituțional îi revine misiunea de a determina modul de aplicare a tratatelor internaționale în ordinea juridică internă. La acest capitol mai apar diverse probleme, care se caracterizează prin existența lacunelor în legislație și experienței insuficiente în domeniu.

³ Victor Popa, *Dreptul public*, Chișinău, 1998. - P.302.

⁴ Hotărîrea Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Moldova "Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Constituției Republicii Moldova" nr.2 din 30 ianuarie 1996, punctul 3.

⁵ Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1992. - P.5.

⁶ Yves Madiot. *Droits de l'homme*, Masson, Paris, 1991. - P.5.

⁷ Imre Szabo, *Fondement historiques et developpement des droits de l'homme*, in Karen Vasak, *Les dimensions internationales des droits de l'homme*, Manuel destine a l'enseignement des droits de l'homme dans les universites, UNESCO.

⁸ Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Preambul, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York, de Adunarea Generală a ONU.

⁹ Vezi Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, partea 1, București, 1992.

¹⁰ Pactul internațional privind drepturile civile și politice dezvoltă drepturile civile și politice conținute în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

¹¹ Victor Duculescu, Protecția juridică a drepturilor omului, Lumina Lex, București, 1994. - P. 143.

¹² Astfel, străinii și apatrizii nu pot participa la alegeri - nici la nivel local, nici la cel național.

¹³ Acestea pot fi apărarea siguranței naționale, a ordinii, prevenirea unei calamități etc.

¹⁴ Ioan Muraru, Drept constituțional și instituții politice, vol. I, Editura "Pro Arcadia", București, 1993. - P. 243.

Prezentat: 10 aprilie 2009.

Recenzent: Anatolie BANTUȘ, doctor în drept, profesor universitar.

E-mail: pogonet_galina@mail.ru